

SEKSUALNOST I AUTIZAM

Pojam

Seksualnost uključuje cjelokupnu osobu u interakciji sa socijalnom okolinom.

S tjelesno biološkog aspekta, seksualnost je dio organskog rasta i razvoja povezanog s funkcioniranjem metabolizma, živčanog i hormonalnog sustava. S psihosocijalnog gledišta, povezana je s identitetom, socijalnim ulogama, osjećajima, ponašanjima i odnosima.

Seksualnost se, dakle, razvija kroz komunikaciju, i socijalne interakcije, te emocionalnog iskustva, povezano sa socijalnim razvojem.

Seksualnost se ne može razmatrati izvan konteksta cjelokupnog razvoja pojedinca, što se odnosi i na osobe s autizmom. Iako njihovo psihoseksualno sazrijevanje ima određene značajke, po kojima odstupa od osoba bez teškoća u razvoju i od osoba s mentalnom retardacijom bez autizma, to je važan dio njihovog identiteta, individualnog i socijalnog funkcioniranja. Seksualnost osoba s autizmom ne može se promatrati isključivo na razini individualnog ponašanja, već u kontekstu međuljudskih odnosa.

Vrijednosti i stavovi okoline

Seksualnost je vrlo osobna, intimna stvar. Razmatranje seksualnosti iziskuje preispitivanje vlastitih stavova i vrednovanja u odnosu na taj fenomen te i kako se taj naš sustav vrednovanja i stavovi može utjecati na njihovu primjenu u odnosu na osobe s autizmom. Obzirom da oni ne oblikuju naše tradicionalne obrasce seksualne zajednice; brak i obitelj, moramo procijeniti vlastite osjećaje o mogućnostima alternative, uvažavajući potrebe osoba s autizmom, stavljajući ih nasuprot vrijednosnom sustavu, moralu društva u kojem živimo (Mesibov 1982.)

Ova tema izazva različite reakcije okoline, prvenstveno osoba iz najbliže okoline.

Te su reakcije odraz osobnih stavova o seksualnosti općenito i «posebnih» stavova prema spolnosti osoba s autizmom (mentalnom retardacijom).

Profesionalni stručni stav

Je stav koji je dio «politike ustanove» i kojeg se svaki zaposlenik mora pridržavati neovisno o svojim privatnim stavovima.

Temeljen činjenicama i stručno utvrđenim standardima temeljenim na suvremenim spoznajama o značajkama seksualnog razvoja i ponašanju.

osoba s autizmom kao i sa suvremenim društvenim kretanjima kojima se ovim osobama osigurava osnovna ljudska prava.

Ta su prava ugrađena u Deklaracije UN (1971) i povelje posebnih međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava osoba s posebnim potrebama i njihovih obitelji.

- Pravo na seksualno izražavanje u okvirima društvenih normi
- Pravo na uspostavljanje bliskih prijateljskih , emocionalnih odnosa uključujući i seksualne odnose
- Pravo na informiranost i edukaciju o seksualnosti
- Pravo na privatnost
- Pravo na mogućnost vlastitog izbora i donošenja odluka
- Pravo na zaštitu od seksualne zloupotrebe
- Pravo na uvjete života i stručnu pomoć koja će omogućiti ostvarivanje ovih prava

To je polazište, temelj programa edukacije o spolnosti

Da bi se razumjela sposobnost osoba s autizmom da realiziraju svoja prava važno je znati faze tipičnog razvoja seksualnosti

TABLICA:

Dob	Ponašanje
Dojenačka dob (od rođenja do 1. godine)	Otkrivanje područja ugone Trljanje genitalija radi ugone, samostimulacija Prilagođavanje samostimulacije reakcijama drugih Reagiranje na druge ljubljajem, dodirom, zagrljajem
Rano djetinjstvo (2 do 5 godina)	Interes za vlastito tijelo i njegove funkcije Povećana znatiželja za razlike između dječaka i djevojčica Imenovanje dijelova tijela, senzualnih osjećaja, funkcija tijela Intenzivan interes za fizičke senzacije uključujući genitalnu samostimulaciju Egzibicionizam

	Pitanja o tome kako nastaju djeca i kako se rađaju Šale o genitalijama i funkcijama tijela Fascinacija prostim riječima Imitiranje roditelja koji izražavaju osjećaje, ljube se i grle Moguća ljubomora na intimnost roditelja Početak igre doktora Mogućnost komunikacije roditelja i djeteta o seksualnom razvoju
Djetinjstvo (6-12 godina)	Nastavak samostimulacije u privatnosti Nastavak igre doktora sakriveno od odraslih Razgovor s vršnjacima o seksu Interes za suprotan spol Povećana potreba za privatnošću

Iza te tablice ;korisno je usporediti njihov razvoj u adolescenciji i razvoj vršnjaka bez autizma

RAZVOJ OSOBA S AUTIZMOM U ADOLESCENCIJI

Pubertet je razvojni period kojim završava djetinjstvo a započinje mladalaštvo,) koje je pak prelazna faza u odraslost (adolescencija ?) kojom se smatra onaj period u kojem je osoba sposobna samostalno funkcionirati u društvu preuzimajući potpunu odgovornost za sve svoje postupke. Prema zakonu to je razdoblje koje započinje u 18 godini života.

Osnovna područja razvoja adolescencije su: (skratiti i prvjeriti termine mladalaštvo adolescencija...ja to ne znam)

Tjelesni razvoj

U pubertetu se odvijaju značajne tjelesne promjene od intenzivnijeg povećanja cjelokupne tjelesne mase do izraženog razvoja sekundarnih spolnih značajki. Ove pubertetske promjene nastupaju najčešće u dobi od 10 do 14 godine. Neka istraživanja nalaze da postoji lagano zaostajanje u razvoju skeleta kod nekih osoba s autizmom što se povezuje i sa kasnijim pojavljivanjem promjena tipičnih za pubertet.

Kognitivni razvoj

Prema Piagetovoj teoriji intelektualnog razvoja pubertet se podudara, u tijesnoj je povezanosti s početkom razvoja apstraktnog mišljenja. Dijete tipičnog razvoja je prije adolescencije ima razvijeno konkretno mišljenje i u stanju je i izraziti svoje fizičke osjećaje ako ih razumije. U adolescenciji dosegnuti spoznajni razvoj omogućava razumijevanje apstraktnih pojmova. Kod djece s autizmom postoji značajno zaostajanje u spoznajnom razvoju što se u ovom periodu očituje kroz funkcioniranje na nižim kognitivnim razinama koje su karakteristične u djetinjstvu. Adolescenti s autizmom zbog toga nisu u stanju shvatiti apstraktne koncepte.

Socijalni razvoj

Nove kognitivne vještine pridružene fizičkom razvoju, omogućavaju adolescentu bez teškoća u razvoju veće samoosvješćivanje i sposobnost razumijevanja i identifikacije s iskustvima i osjećajima drugih. U normalnom socijalnom razvoju svake individue polazi se od faze vezanosti s obitelji zatim grupe vršnjaka, porasta samosvijesti, eksperimentiranja s partnerstvom, to je prelazna faza iz uloge ovisnog člana obitelji pod kontrolom roditelja, prema odrasloj ulozi ravnopravnog i neovisnog člana društva.

Mnoge osobe s autizmom ne dosežu niti sam početak ovog procesa. Teškoće u socijalnom razvoju su toliko značajne kod autizma da predstavljaju jedan od tri dijagnostičkih kriterija poremećaja. Oni nisu u stanju ili vrlo teško i oskudno razvijaju primarne odnose s obitelji a gotovo nikako i nikada ne razvijaju šire odnose. Teškoće u uključivanju u socijalne grupe ostavlja ljude s autizmom u ulozi promatrača više nego sudionika i uživatelja dobrobiti koje socijalna interakcija omogućava.

Spolni razvoj

Od početka puberteta tipičan adolescent s vremenom nauči kako se nositi s porastom intenziteta spolnog nagona. Starija istraživanja pokazuju da (Sorensen,1972) da se pri kraju adolescenske dobi većina mladića i oko 50% djevojaka masturbiraju (INTERNET NOVIJA ISTRAŽIVANJA) Neka vrst homoseksualnih aktivnosti se prema istom istraživanju pojavljuje u doba puberteta kod 30% mladića i 10% djevojčica. U dobi od 19 god 72% mladića i 57% djevojaka imaju već seksualno iskustvo.

odnos s vršnjacima

Pored slabe empatije mnoge osobe s autizmom imaju poteškoća u komunikaciji općenito i u odnosu na vremensko ugađanje prilagođavanje što im doslovno onemogućava pristup u društvo vršnjaka. Nesposoban da se pridruži i često odbijan adolescent i odrasla osoba s autizmom je vrlo skromno potican, nagrađivan u svojim nastojanjima da imitira, ili odgovara, reagira na socijalna ponašanja oko sebe. Čak i visokofunkcionirajuće osobe mogu odustati od nastojanja i pokušaja da se uključe u vršnjačke grupe. Oni nemaju ove probleme samo u odnosu s vršnjacima bez teškoća već su jednako nesposobni u pronalaženju vlastitog mjesta i u društvu osoba s mentalnom retardacijom.

SEKSUALNO PONAŠANJE OSOBA S AUTIZMOM

Malobrojna su istraživanja seksualnosti osoba s autizmom. Bez obzira o tome što mi znamo jasno je da mnoge osobe s autizmom svoju spolne nagone izražavaju kroz masturbaciju na isti način kao i većina adolescenata. Za razliku od većine tipičnih adolescenata, izgleda da oni vrlo malo eksperimentiraju s drugima. Mnoge osobe s autizmom ostaju i u doba adolescencije orijentirani isključivo na sebe i za pretpostaviti je da su nezainteresirani za odnose s drugima što je posljedica zaustavljanja na niskim razinama razvoja ličnosti. Kada se i pojavi taj interes osoba s autizmom zbog socio-emocionalne nezrelosti pa prema tome i nedostataka vještina koje su pretpostavka uspješnog ostvarivanja veze, odnosa uvijek doživljava neuspjeh i frustraciju.

Seksualnost i razvojna razina

(prema ...Autori...)

Grupa sa niskim funkcioniranjem

(razvojna dob 1.5 do 4 godine)

- 1) masturbacija je najčešći oblik seksualnog ponašanja
- 2) osobe često masturbiraju u javnosti, bez uzimanja u obzir reakcije drugih ljudi
- 3) često koriste specifične predmete ili stimulanse da bi se seksualno uzбудili, kada masturbiraju i kada se trude postići orgazam
- 4) često masturbiraju i imaju mogućnost doživjeti orgazam ako i kada masturbiraju u prihvatljivom fizičkom okruženju, a ne u javnosti
- 5) Neke osobe koriste predmete koji ih mogu ozlijediti
- 6) Neke osobe koriste druge osobe za seksualnu stimulaciju, posebno neke dijelove njihovog tijela (kosu, stopala itd.), često ne razlikujući spol te druge osobe i ne uzimajući u obzir odnos u kojem su s tom osobom

Grupa s umjerenim funkcioniranjem
(razvojna dob 4,1 – 5,4 godine)

- 1) učestalost masturbacije je manja, a većina onih koji masturbiraju doživljava orgazam
- 2) neki masturbiraju u javnosti
- 3) upotrebljavaju predmete kako bi postigli seksualno uzbuđenje, no vrlo malo ih upotrebljava predmete pri samom masturbiranju
- 4) relativno velik postotak osoba usmjeravaju seksualno ponašanje prema drugima, ali češće od prve grupe su selektivniji i odabiru određenu osobu suprotnog spola

Grupa s visokim funkcioniranjem
(razvojna dob 5,4 godine i više)

- 1) ne masturbiraju u javnosti
- 2) njihovo seksualno ponašanje usmjereno je prema jednoj određenoj osobi, najčešće stručnjaku suprotnog spola
- 3) želja da se ima dečko ili cura je česta
- 4) neke osobe, posebno starije gube interes za masturbaciju

Razlike među spolovima

- muškarci s autizmom češće masturbiraju i postižu orgazam
- žene češće masturbiraju u javnosti
- žene češće koriste predmete i ostale stimulanse za masturbaciju

SEKSUALNA EDUKACIJA

Neki preduvjeti provođenja takvih programa

- našem nastojanju da podržimo osobu s autizmom da zadovolji seksualne želje i potrebe veoma važno napraviti jasnu razliku između naših očekivanja, norma i ambicija i onoga što osoba s autizmom u realnosti može postići.

Među stručnjacima koji rade s osobama s autizmom postoje različiti stavovi o seksualnosti. Neki će automatski odbiti zauzeti stav i odmah okrenuti leđa problemu. Neki mogu usmjeriti osobu s autizmom prema sobi ili kupaonici kada je seksualno uzbuđena bez pokušaja razumijevanja problema. U najgorem slučaju, neke osobe mogu imati previše predrasuda tako da uopće ne pokazuju zanimanje i brigu za

seksualne potrebe osobe s autizmom. U drugim slučajevima stručnjaci se mogu previše prihvaćajući ???odnositi prema njihovim seksualnim željama i potrebama.

Osobe s autizmom upućene su na iskustvo pripadanja socijalnoj zajednici isključivo kroz ugodan osjećaj podrške, pripadnosti uvažavanja koji u njihovom slučaju uglavnom i jedino dolazi od obitelji, profesionalaca i volontera.

Za razliku od pružanja podrške u zadovoljavanju ostalih potreba osoba sa autizmom kojima udovoljavaju educirani profesionalci i upućeni njegovatelji ili volonteri seksualne potrebe nuđenje profesionalne pomoći kod seksualnih potreba je nemoguće iz moralnih i legalnih načela i pravila .

Opskrbljivanje surogatnim partnerima moglo bi imati neželjene posljedice zbog činjenice da osobe s autizmom ne razumiju socijale odnosa i nemaju mogućnost diskriminiranja socijalnih vještina pa ne bi mogli procijeniti niti razlikovati tko im je dostupan kao surogat a tko ne. Ako oni sami ne mogu naći svog seksualnog partnera a mi mu ga ne možemo ponuditi što mi možemo učiniti?

Naposljetku ta pozicija nije nešto nepoznato u našem društvu. Mnogi od nas su svjesni da onaj tko ne može privući socijalnog partnera lišava se i mogućnosti za ostvarivanje socio-seksualne veze. Osobe s autizmom nisu jedine koje su u toj poziciji da ne mogu ostvariti partnerstvo ni društveno ni seksualno.

Solo masturbacija je jedini izlaz iz toga.

Naša podrška \Rightarrow prihvaćanje realiteta izražavanja seksualnih potreba kod osoba s autizmom.

Pored razumijevanja njihovih prava na izražavanje vlastite seksualnosti kroz solo masturbaciju u uvjetima koji osiguravaju privatnost i ljudsko dostojanstvo, mi moramo prihvatiti i to da je naš zadatak da ih naučimo da koriste to svoje pravo odgovorno, da ih naučimo primjerenost vremena i mjesta.

Pored podučavanja primjerenog seksualnog izražavanja masturbacijom, osobe s autizmom moraju biti podučavane pravilnom ponašanju u društvu,

na javnim mjestima, dakle normama ponašanja i nepisanim pravilima kojima se povode u svom ponašanju svi ljudi čija su tijela spolno zrela.

Oni trebaju, u najmanju ruku, dostatne vještine koje bi im omogućile da se prihvatljivo ponašaju u javnosti, bez izazivanja neodobravanja ili neprihvatljivih odgovora. Naša je odgovornost da pronađemo metode podučavanja koje su korisne, realistične i specifično prilagođene načinu razumijevanja mišljenja i učenja osoba s autizmom.

STRATEGIJE I METODE U EDUKACIJI OSOBA SAUTIZMOM O SEKSUALNUOSTI

Razmatranja i odluke o trebaju se temeljiti na jasno definiranim načelima:

- 1) Osobe s autizmom trebaju imati mogućnost i pravo na seksualni život u skladu sa svojim željama, potrebama i mogućnostima.
- 2) Osoba s autizmom ima pravo na vodstvo i podršku za neriješene seksualne probleme
- 3) Učenje primjerenog društvenog ponašanja kod seksualnosti treba biti u skladu sa pravilima i normama okoline u kojoj osoba živi.
- 4) Vrsta vodstva bi se prije svega trebala odnositi i ovisiti o tome kako je zahtjevan i očit seksualni problem za osobu s autizmom i njenu okolinu. Tada treba utvrditi da li su seksualni znakovi očiti, manje očiti ili ih nema.
 - a) Kada osoba ima očite znakove seksualnog ponašanja koji se sastoji od neriješenog seksualnog problema, tada okolina ima obavezu usmjeriti svoju pažnju na taj problem- Očiti znakovi seksualnosti orijentirane na druge su dodirivanje tuđih genitalija, poticanje drugih da dodirnu njihove ili dodirivanje ostalih dijelova tijela drugih sa očitim znakovima seksualnog uzbuđenja (erekcija, masturbacija uz dodirivanje)
 - b) Ukoliko osoba pokazuje manje očite znakove seksualnog ponašanja, daljnja opservacija treba biti napravljena kako bi se prikupile informacije koje će nam pomoći odrediti da li ćemo to ponašanje smatrati seksualnim problemom ili ne - Manje očiti znakovi su npr. držanje za ruku, ljubljenje i grljenje, razgovori o partneru ili seksu ili dodirivanje ostalih dijelova tijela, osim genitalija, bez očitih znakova seksualnog uzbuđenja

- c) Ukoliko osoba s autizmom ne pokazuje znakove seksualnog ponašanja, okolina ne smije namjerno stimulirati seksualni nagon.
- 5) Seksualnost se treba promatrati u globalnom kontekstu, tako da se seksualna edukacije i trening ne sastoje samo od toga da pomognemo osobi s autizmom da nauči masturbirati i doživjeti orgazam. Jednako je važno unaprijediti svijest o vlastitom tijelu i pomoći mu da razumije svoje fizičke i emocionalne promjene koje su povezane sa seksualnim nagonom. Na primjer, otkrivanje i stimuliranje tijela može se odvijati kroz aktivnosti kao što su vježbanje , briga o tijelu i gledanje svog golog tijela u ogledalu. Ta iskustva mogu unaprijediti mogućnosti
 - 6) osobe s autizmom da uživaju u masturbaciji i doživljavanju orgazma. Nakon doživljavanja orgazma osobama treba pomoći u opuštanju i izražavanju osjećaja koje se odnose na to seksualno iskustvo.
 - 7) Kada osoba s autizmom usmjerava svoj seksualni interes prema drugoj osobi , treba odlučiti kako daleko ići u podržavanju takvog kontakta. Budući da se doživljaj seksualnosti sa drugom osoba sastoji od dijeljenja nježnosti, brige i empatije, treba prepoznati da osoba s autizmom ima teškoća u odnosu prema drugima. Naravno da će možda biti potrebno postaviti jasne granice seksualnog interesa prema drugoj osobi, no treba biti oprezan i ne biti pod utjecajem kategoričkih izjava da osoba s autizmom ne može uspostaviti intiman odnos. To je posebno očito kod osoba s visokim funkcioniranjem koje nažalost doživljavaju neuspjeh u svojim iskustvima s osobama suprotnog spola. Metode tretmana se još razvijaju i moguće je da će s obzirom na napore koji se u to ulažu, osobe s autizmom biti u mogućnosti doživljavati i uživati u intimnim odnosima.

Zagovornici prava na seksualnost osoba s autizmom ne bi ponudili pomoć, u uspostavljanju seksualnih veza prije nego se uvjere da konkretne osobe s autizmom uspostavljaju i održavaju nužnu socijalnu interakciju koja je nedjeljivi dio spolnih veza.

Oni smatraju da bi bilo kakav drugi prijedlog mogao dovesti uključivanja osobe s autizmom u seksualnu vezu koja ima visoki rizik da postane zlostavljanje. Sama osoba s autizmom ne mora nužno biti ona koja je iskorištavana, no obzirom da ne može shvatiti osjećaje drugih i ima teškoće u prepoznavanju i razumijevanju situacija i odnosa (konteksta) oko sebe,

dakle zadovoljavanje svoje potrebe, bez uvažavanja osjećaja i potreba drugih-potreba partnera, može učiniti osobu s autizmom i nesvjesnim seksualnim zlostavljačem.

Uvjeti provođenja programa

Seksualna edukacija osoba s sveobuhvatnim fizičkim i mentalnim teškoćama koje žive u institucijama ili životnim zajednicama mora se odvijati unutar adekvatne i sigurne fizičke okoline i u dogovoru sa samom osobom, članovima osoblja i roditeljima. Na razini odgovornog tijela (pripadajuće Ministarstvo) mora postojati Verificiran plan program unutar kojeg je uključena i seksualna edukacija (evo primjer jednog takvog čijeg? Plana) .

- a) odobren plan uvijek se mora slijediti
- b) Seksualna edukacija nikada se ne smije izvoditi ukoliko ga osoba odbija
- c) seksualni odnos, oralni ili analni seks između osobe i člana osoblja nikada ne može biti dio seksualne edukacije ista pravila primjenjuju se i na ostale oblike seksualnog ponašanja gdje je član osoblja seksualni partner
- d) sexual training ne smije se provoditi s djecom mlađom od 15 godina iako su dopuštene verbalne instrukcije
- e) seksualna edukacija mora se ograničiti na pomoć osobi da masturbira ili pomoć dvjema osobama koje žele imati seksualni odnos
- f) sexual training koji ne slijedi odobreni plan nije legalan, čak i sa pristankom osobe koja je mlađa od 18 godina, a ukoliko se radi o mentalnoj retardacijom i iznad 18 godina.

Za planiranje efikasnog programa seksualne edukacije nisu dovoljna samo pravila i odredbe kaznenog zakona, ona se treba odvijati u skladu sa društvenim pravilima i normama grupnog doma kao i stavovima članova osoblja, njihovim interesima i kvalifikacijama.

ODOBRENI PLAN

- 1) Treba biti provedena sistematska analiza seksualnog ponašanja tako da su potrebe osobe bazirane na neriješenim seksualnim problemima

- 2) Treba biti predložen plan za seksualnu edukaciju kako bi se pomoglo osobama zadovoljiti seksualne potrebe osobe i kada god je to moguće naučiti ih da sami zadovolje te potrebe
- 3) Prije provedbe samog plana treba raspraviti i odobriti tim stručnjaka i ostalih osoba koje će biti uključene u program, kako bi se izbjegao nepotreban kritičizam i netočne sumnje drugih. Autori smatraju da program seksualne edukacije mora biti formuliran na pismeno i biti odobren od svih koji su u njega uključeni. Roditelji trebaju biti uključeni i onda kada više nemaju zakonsko skrbništvo nad svojim sinom ili kćeri.
- 4) Plan treba biti prezentiran osobi i osoba ga mora odobriti tako da se program seksualne edukacije provodi sa suglasnošću same osobe. U slučajevima kada osoba nije sposobna izraziti svoje želje treba uzeti u obzir reakciju osobe na program seksualne edukacije.

PROCJENA NERIJEŠENIH SEKSUALNIH PROBLEMA

Uz odluke vezane za seksualnu edukaciju nužno je provesti detaljnu analizu i opis neriješenog seksualnog problema. Procjena se treba temeljiti na onome što se dešavalo prije, za vrijeme i nakon seksualne edukacije.

U procjenu trebaju biti uključeni slijedeći aspekti:

- 1) Znakovi seksualnog ponašanja
 - jedna od svrha procjene je utvrditi da li se radi o očitim ili manje očitim znakovima.
- 2) Prema kome ili čemu je usmjerena seksualna želja
 - prema samoj osobi – dodirivanje i stimulacija genitalija, grudi i ostalih seksualno stimulirajućih dijelova tijela
 - prema drugim ljudima – opisati da li je seksualna želja usmjerena prema jednoj osobi ili prema više ljudi, prema poznatim ili nepoznatim osobama, prema osobama suprotnog ili istog spola
 - materijali, predmeti, stimulansi – opisati da li osoba odabire određene predmete ili druge stimulanse u pokušaju da se s seksualno uzbudi ili zadovolji; to može uključivati slike golih žena ili muškaraca, lutke, čvrste predmete, jastuk itd.
- 3) Što stimulira seksualni nagon?

Stimulansi mogu biti vanjski i unutarnji. Primjeri unutarnjih su fantazije, određene ideje, mašta, prisjećanje prijašnjih iskustava itd. Takvi faktori

uzbuđenja mogu biti određeni samo ako osoba priča o njima sa ostalima. Sposobnost maštanja je prisutno isključivo kod osoba s visokim funkcioniranjem. Primjeri vanjskih su slike, predmeti, aktivnosti, određene osobe ili dijelovi tijela osobe. Senzorni stimulansi mogu uključivati dodirivanje svog tijela ili ljubljenje nekog.

4) Opisati ponašanje kada je osoba seksualno uzbuđena
Ovdje treba uzeti u obzir u kojim situacijama se javlja seksualno ponašanje. Da li se ono javlja na određenim mjestima, za vrijeme određenih aktivnosti, vremenskih period u danu ili tjednu ili u prisustvu nečeg određenog, nekih osoba. U dodatku treba opisati tjelesne ekspresije, komunikaciju i emocionalno stanje za vrijeme uzbuđenosti. Na primjer, da li je osoba sretna i otvorena, opuštena ili hiperaktivna, napeta, agresivna ili tjeskobna.

5) Učestalost, duljina trajanja i intenzitet
Trebalo bi utvrditi koliko često osoba izražava neko seksualno ponašanje, koliko dugo je zaokupljena njime i da li je seksualno ponašanje izraženo na umjeren srednji ili intenzivan način.

6) Kako ostali reagiraju na seksualno ponašanje?
Da li ostali reagiraju na pasivan način, daju verbalne upute ili se umiješaju na aktivan i direktan način? Koje su moguće metode koje se mogu upotrijebiti da pomognu osobi zadovoljiti svoje seksualne želje i potrebe? U isto vrijeme trebaju se opisati stavovi i motivi osoba koje su uključene. Da li pokazuju prihvaćenje, da li su podržavajući ili ispravljaju ili smatraju potrebnim postavljati granice? Da li se osjećaju smireno, nesigurno, tjeskobno ili isprovocirano?

7) Fiziološka i psihološka stanja
Na kraju, treba procijeniti psihološka i fiziološka stanja nakon što je završena seksualna aktivnost. Što se tiče fiziološkog stanja, bitno je utvrditi da li je osoba dostigla orgazam. Opis psihološkog stanja uključuje da li se osoba čini sretnom, zadovoljnom, opuštenom ili tužnom, ljutom, tjeskobnom.

SEKSUALNA EDUKACIJA

Ako dijete s autizmom ima teškoća u spoznaji primjerene adolescentske dobi, ako je rigidan, ako nije u stanju pronaći podršku u svojoj vršnjačkoj

grupi, ako je ostao uglavnom u ovisnoj ulozi u svojoj obitelji tada on ulazi u odraslu dob sa istim obrascima ponašanja i razumijevanja koje je imao u djetinjstvu.

Djetinjstvo je relativno kratak period i obuhvaća 12 – 15% ukupnog života. Unatoč značaju koje predajemo iskustvima i ugodama djetinjstva, to nije najvažniji dio našeg života. Očito je besmisleno osigurati kvalitetu života u prvih 10 godina pod cijenu zbunjenosti i socijalne neprilagođenosti koje bi mogle trajati narednih 70 godina. Ako osoba s autizmom i mentalnom retardacijom ne mogu napraviti transfer znanja stečenog djetinjstvu i preoblikovati ga u adaptivno – kompetentno ponašanje odraslih tada mi moramo uvažiti te činjenice i podučavati ih oblike ponašanja primjerene onima u odrasloj dobi već u djetinjstvu.

- 1) Prihvatljiv fizički kontakt: Oni koji rade s djecom prije puberteta moraju uzeti u obzir da fizički kontakt koji s njima uspostavljaju mora biti model prihvatljivog ponašanja i kontakta kojeg će imati i u odrasloj dobi. Nije prihvatljivo da roditelji i osobe nagrađuju djecu poljupcima i zagrljajima za svaki uspješni zadatak obzirom da će se to morati zaustaviti u adolescenciji. Obrazac fizičkih kontakata koji nisu najuža obitelji (ili najuža okolina) mora se mijenjati. Tapšanje po leđima ili rukovanje popraćeno toplim verbalnim frazama mnogo je primjerenije za odraslu dob u koju će dijete prije puberteta stupiti.
- 2) Grupiranje prema spolu: Jedna od stvari koju možemo naučiti dijete kako bi primjerenije reagiralo u odrasloj dobi je ta da mu osvijestimo kojem spolu pripada. Aktivnosti kao što su dečki do prozora, djevojčice do vrata s odgovarajućom nagradom biti će korisna pomoć. Što više zadataka u kojima će dijete moći sebe ispravno identificirati s obzirom na spol još dok su djeca. U ovom vježbanju treba izbjegavati stereotipe poput, hlače isključivo za dječake za djevojčice suknje zbog nefleksibilnosti u mišljenu osobe s autizmom. Moramo se čuvati neprimjerenih, zbunjujućih opisa onog što je tipično za muško i žensko.
- 3) Norme pristojnog ponašanja: Nije dobro dozvoliti djeci s autizmom da hodaju goli po plaži jer postoji mala šansa da će razumjeti složenost društvenih pravila koje mi znamo prema potrebi mijenjati. Sjediti ispravo, dodirivati ili ne dodirivati dijelove vlastitog tijela i drugih ljudi, izbor ispravnog javnog zahoda i zatvaranje vrata za sobom, popis onoga što je obavezno u odraslosti dulji je od onoga u djetinjstvu (pravila dobrog ponašanja). Ako dijete učimo određen

obrazac ponašanja u djetinjstvu (dijete golo na plaži) i očekujemo da će se prilagoditi normama koje vrijede u odrasloj dobi, samo ih nepotrebno izlažemo zbunjenosti i neuspjehu.

- 4) Imenovanje dijelova tijela U učenju imenovanja dijelova tijela često izbjegavamo pravilno imenovanje spolnih organa i dajemo im eufemizme, isto tako je važno ne raditi selekciju između dijelova tijela koje ćemo učiti imenovati jer znamo da osobe s autizmom imaju samo djelomično razumijevanje vlastitog fizičkog identiteta. Može nam biti neugodno govoriti penis i vagina, no ta neugoda je isključivo naša; dijete će naučiti ispravno imenovati te dijelove kao i sve ostale dijelove tijela. Očita je važnost toga. Osobe s autizmom imaju teškoća s konceptima, često im je teško povezati ideju s onim kako riječ zvuči. Upotreba mnogih različitih imena za seksualna područja nimalo ne pomažu njihovom razumijevanju.

Najčešći problemi

Neprikladna masturbacija

podrazumijevamo one oblike ponašanja u rasponu od socijalno neugodnog ponavljajućeg dodirivanja genitalnih područja kroz odjeću do ponašanja što je masturbacija u javnosti.

Prvi pozitivan korak je osigurati da osoba nema nikakvih zdravstvenih problema. Često neugodnosti prouzrokovane npr. fimozom ili vaginalna ili urinarna infekcija, neadekvatna ili sintetička odjeća mogu izazvati ponašanje koje ostali mogu smatrati masturbiranjem. Ako je liječnički pregled pokazao da nema fizičke iritacije, tada može započeti program modifikacije ponašanja. Cilj programa neće biti zaustaviti masturbaciju, nego dozvoliti ju kada se ona odvija primjerenom.

Učestala (pretjerana) masturbacija

Teško je suditi o seksualnom nagonu druge osobe. Mnogi od nas uzimaju svoju razinu potreba kao normu i pretpostavljamo da drugi imaju jednake potrebe. Može se reći da je masturbacija pretjerana kada osoba neprestanim stiskanjem (friction), dodirivanjem, ozljeđuje genitalno područje ili kada je potreba za masturbacijom takva da ometa sudjelovanje osobe u aktivnostima učenja i rekreacije.

Treba se pomoći osobu koja je suočena s takvim učestalim masturbiranjem na način da se uključe u trening upotrebljavanja primjerenog prostora.

Nakon što se to usvoji, slijedeći korak je lakši, a to je smanjivanje vremena koje osoba provodi u tom prostoru.

Predodrediti vrijeme kada osoba može ići u spavaću sobu ili WC da masturbira je jedna od uspješnih strategija. To u početku može biti vrlo često, i nakon toga slijedi proces produživanja vremena provedenog izvan spavaće sobe ili wc. Ostale aktivnosti koje osoba voli treba koristiti u vrijeme provedeno izvan tih prostora i treba ohrabrivati osobu da izađe iz spavaće sobe ili kupaonice nakon određenog perioda.

Nemogućnost postizanja zadovoljenja kod masturbacije

I muškarci i žene mogu željeti masturbirati ali nekad ne mogu koordinirati pokrete kako bi postigli zadovoljstvo (zadovoljenje), što znači da nikada ne postižu orgazam ili se ne mogu nositi sa intenzitetom osjećaja prije ejakulacije/orgazma.

Neizbježno takvi problemi dovode do frustracije koja može postati akutna. To također može biti i razlog da se čini da pretjerano masturbiraju, to je aktivnost koja samo stimulira daljnju potrebu, a ne dovodi do zadovoljenja. Nekim osobama se može pomoći tako da im se omogući privatnost s razumijevanjem da je njihova masturbacija dozvoljena. Drugima će trebati praktična pomoć.

Kada se prepozna potreba za pomoći nužno je raspraviti tu potrebu na timskom sastanku i zatražiti pomoć seksualnog terapeuta

.Roditelji i profesionalno osoblje trebaju paziti kada oni pružaju tu pomoć.

Društvo osuđuje bilo kakav seksualni kontakt između roditelja/osoblja i onih za koje se oni brinu.

Neprikladno dodirivanje drugih osoba

Treba pažljivo procijeniti da li se radi o neprikladnom seksualnom ponašanju ili o naučenom ponašanju kojim izaziva pažnju (reakciju) osoblja. U oba slučaja treba izbjegavati pretjeranu reakciju na to.

Nije rijetko da se osoba s izraženim manirizmima ruku optuži za dodirivanje grudi ženskog osoblja na hodniku. To više ima veze sa visinom ruku i uskim hodnicima nego sa seksom.

U slučajevima sigurnih i namjernih dodira, treba biti procijenjena motivacija osobe s autizmom. Dosta često je to naučeno ponašanje s obzirom na to da naše burne reakcije mogu biti shvaćene kao pojačanje pa se prema tome ne

radi o seksualnom interesu nego u skretanju pažnja na sebe. Mirna reakcija kroz dulje vrijeme može biti način da takvo ponašanje izbljedi.

Pokazivanje

Ne smije se zamjenjivati sa nedostatkom pristojnosti i smanjenim razumijevanjem socijalnih pravila. Muškarac s autizmom koji se okrene od WC pokazujući svoj goli penis nije seksualni egzibicionist. Ovdje se radi o nedostatku srama i nerazumijevanju i treba mu trening. Institucionalizacija u kojoj nema privatnosti ne pogoduje razvoju osjećaja srama . (WC bez mogućnosti zatvaranja vrata,» kolektivno kupanje»

Često se dečki bude s erekcijom. Ne radi se o seksualnoj uzbuđenosti nego o fizičkoj reakciji na pun mjehur. Vidljiva reakcija (hodanje do kupaone) također nije egzibicionizam. To je više stvar pristojnosti na kojoj treba poraditi sa strpljenjem i uvažavanjem.